

OPETUSMINISTERIÖLLE

Vapaan sivistystyön kehittämisohjelma 2009 – 2012

Pyydettyä lausuntona valmisteluryhmän loppuraportista esitämme kohteliaimmin seuraavaa:

1) Vapaan sivistystyön tarkoitus ja tehtävät lainsäädännössä

Suomen Kansanopistoyhdistys katsoo,

- että vapaan sivistystyön tarkoituksen ja tehtävän määrittely ehdotetuissa 1§ 1. ja 2. mom. kuvaa ajankohtaisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla kansanopistotyön ydintehtäviä ja antaa hyvän pohjan sivistystyön kehittämiselle.

2§ 3. mom.

Ehdotus

Kansanopistot ovat kokopäiväisiä opintoja tarjoavia sisäoppilaitoksia, jotka järjestävät mahdollisuuksia nuorten ja aikuisten omaehtoiseen opiskeluun, edistävät opiskelijoiden koulutusvalmiuksia sekä kasvattavat heitä yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä.

Suomen Kansanopistoyhdistys on tehnyt vapaan sivistystyön yhteistyöryhmässä seuraavan kansanopistojen määrittelyä koskevan ehdotuksen, joka on kirjattu raporttiin:

”Kansanopistot ovat kokopäiväisiä opintoja antavia monialaisia oppilaitoksia ja pääsääntöisesti sisäoppilaitoksia. Ne järjestävät sivistystehtävänsä mukaisia yleis- ja ammattisivistäviä opintoja nuorille ja aikuisille, edistävät opiskelijoiden koulutusvalmiuksia sekä kasvattavat heitä yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä.”

Ehdotusta täsmennetään nyt seuraavan sisältöiseksi:

”Kansanopistot ovat sivistystehtävänsä mukaisia, kokopäiväisiä opintoja antavia monialaisia oppilaitoksia ja sisäoppilaitoksia, jotka edistävät opiskelijoiden koulutusvalmiuksia sekä kasvattavat heitä yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä.”

- Kansanopistoyhdistys haluaa, että laissa kunnioitetaan kansanopistojen sivistystehtävää ja tunnustetaan ylläpitäjän sivistys- ja koulutustarpeesta syntynyt monialaisuus.
- Kansanopistoyhdistys katsoo, että kansanopistojen monipuoliset koulutuksen järjestämistavat on jo vahvistettu eksternaattiviikkojen laskennallisella rahoituksella ja monimuoto -opinnot mahdollistavalla asetuksella eikä aiemmin esittämäämme ”pääsääntöisesti” määrittelyä tarvita.

2§ 7 mom. (uusi momentti)

Esitämme, että momenttiin lisätään maininta sivistystehtävästä: ”Edellä mainitut oppilaitokset voivat lain 4 §:n mukaiseen ylläpitämislupaan sisältyvässä **sivistys- ja** koulutustehtävässä painottaa myös arvo- ja aatetaustaansa, kasvatustavoitteitaan tai erityisiä koulutustehtäviään.”

- Kansanopistojen ylläpitäjät pitävät lain 2§ mahdollistamaa oman sivistystehtävän määrittelyn oikeutta erittäin tärkeänä. Kansanopistoyhdistyksen oman KEHO -valmistelutyön aikana olemme voineet todeta, että nykyiset kansanopistojen ylläpitämisluvat eivät riittävästi tunnista lain mahdollistamia sivistystehtävän painotuksia.

4§ Oppilaitoksen ylläpitäminen.

Suomen Kansanopistoyhdistyksen ehdotus 4 §:n 3 momentin toiseksi lauseeksi:

”Ylläpitämisluvassa määritellään oppilaitoksen **sivistys-** ja koulutustehtävä ja siinä voidaan määritellä sivistystehtävää ohjaava arvoperusta. “

- Ylläpitämislupia tulisi mielestämme instrumentteina vahvistaa ja niissä tulisi määritellä erityisesti kansalaisyhteiskunnasta nousevat sivistystehtävät. Tätä tarvitaan laatu- ja kehittämisrahoituksen indikaattorien määrittelyssä nyt kun rahoitusta uudistetaan ja suuntaviivaohjauksesta luovutaan.

(uusi momentti)

Vapaan sivistystyön oppilaitosten tulee olla yhteistyössä alueella toimivien tai valtakunnallisten kansalaisjärjestöjen, vapaan sivistystyön oppilaitosten, koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen kanssa.

Esitämme kansalaisjärjestöjen lisäämistä listan alkuun koska:

- erityisesti valtakunnallisten järjestöjen ylläpitämien kansanopistojen vapaan sivistystyön toimintaedellytykset vahvistuisivat KEHO –tehtävän tavoittelemalla tavalla jos yhteistyötä saman sivistystehtävän tunnistavan kansalaisyhteiskunnan kanssa vahvistettaisiin
- vapaan sivistystyön oppilaitokset asemoituvat koulutusjärjestelmään myös vahvistamalla sivistystehtävänsä mukaisesti kansalaistoimintaa ja sen puitteissa tapahtuvaa oppimista
- yhteistyövelvoite voidaan mielestämme täyttää myös alueellisesti ylläpitämislupaan perustuvalla kansalaisyhteiskunnan kehittämistehtävällä

2) Rahoitusjärjestelmän uudistaminen

- Suomen Kansanopistoyhdistys katsoo, että vapaan sivistystyön asemaa oppilaitoksissa vahvistetaan jakamalla valtionosuusrahoitus laskennalliseen, suoriteperusteiseen perusrahoitukseen ja laatu- ja kehittämisrahoitukseen.

Valmisteluryhmä esittää, että asetetaan työryhmä selvittämään ja tekemään ehdotus tarvittavista uudistuksista kansanopistojen rahoitusjärjestelmään niin, että uudistus voitaisiin toteuttaa vuoden 2011 alusta.

- Kansanopistoyhdistys pitää työryhmän asettamista välttämättömänä ja tarjoutuu osaltaan tekemään tarvittavia selvityksiä ja mallintamisia.

Työryhmän tulisi Kansanopistoyhdistyksen mielestä tarkastella kansanopistojen rahoitusjärjestelmän kehittämistä ja vapaan sivistystyön toimintaedellytyksiä opistotalouden kokonaistilanteen kannalta ja ottaa esityksissään huomioon välittömässä toimintaympäristössä tapahtuvat muut muutokset ja tarpeet kuten:

- perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamisen vaikutukset
- ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon kokoamisen vauhdittamishanke
- valtionosuusprosentin erot ja mahdolliset muutokset muilla, varsinkin toiminnaltaan samantyyppisillä vs-oppilaitosmuodoilla
- opintotuen ja opintososiaalisten etuuksien kehittäminen
- työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen laajentaminen vapaan sivistystyön oppilaitoksissa.

Valtiontalouden tarkastusvirasto kiinnitti kansanopistojärjestelmän tarkastuskertomuksessaan (81/2004) huomiota mm. siihen, ettei nykyinen valtionosuusjärjestelmä ota huomioon eri kansanopistojen erityispiirteitä ja esitti, että järjestelmää voitaisiin tehdä nykyistä joustavammaksi yksikköhintojen monipuolisella porrastuksella.

- Kansanopistoyhdistys pitää yksikköhintojen porrastusten monipuolistamista hyvänä keinona erityisten koulutustehtävien hoitamiseksi.
- Kansanopistojen porrastuksia tulee Kansanopistoyhdistyksen mielestä selvittää erilaisten koulutusten kustannusten mukaan ja samalla ennakoita erityisten kohderyhmien koulutustarpeita.
- Porrastusperusteiden laajentaminen ja koulutuksellisen tasa-arvon vahvistaminen ovat mielestämme hyvä (poliittinen) peruste valtionosuusrahoituksen kasvattamiselle.

Valmisteluryhmä katsoo, että ehdotettujen uudistusten yhteydessä tarvitaan ylimääräisiä avustuksia tasoittamaan kansanopistojen rahoitusjärjestelmän aiheuttamia merkittäviä muutoksia sekä rakenteellisesta kehittämisestä johtuvia ylimenokausien muutoksia. Myös opintoseteliavustukset jäisivät edelleen rahoitusjärjestelmään tukemaan aliedustettujen ryhmien osallistumista.

- Kansanopistoyhdistyksen mielestä Rake -ohjelman toimenpiteitä ja niiden valmistelua tulee tukea avustuksin
- Kansanopistoyhdistys esittää, että opintoseteliavustukset siirrettäisiin osaksi laatu- ja kehittämisrahoituksen valtionosuutta

KEHO -työryhmän väliraportissa esitettiin, että tulisi etsiä ohjaustratkaisuja, jotka eivät kuormita hallintoa yhtä paljon kuin nykyinen rahoitusjärjestelmä. Tähän päästäisiin mielestämme luopumalla nykyisistä 14§ avustuksista sekä erillisistä opintoseteliavustuksista ja siirtämällä kehittämistyö esimerkiksi 4-5 vuoden välein tehtävän tavoitesopimuksen piiriin. Myös tätä tulisi selvittää kansanopistojen rahoitusjärjestelmätyöryhmässä.

- Työryhmän selvitystehtäviin tulee Kansanopistoyhdistyksen mielestä siis myös sisällyttää:
 - tavoitesopimuksen soveltuvuus rahoituksen ohjauksessa
 - investointien rahoituksen siirtäminen yksikköhintaan
 - laaturahoituksen indikaattorit ja mittarit
 - kansanopistotoiminnan kustannusten riittävä huomioiminen
 - verolinjaukset

Mielestämme kansanopistojen rahoitustyöryhmän toimeksiannosta tulisi sopia ja työryhmä asettaa mahdollisimman pikaisesti; taloustietojen keruuseen, mallilaskentaan ja vaikutusten monipuoliseen analysointiin tulee myös varata riittävästi aikaa.

Kansanopistoyhdistys yhtyy valmisteluryhmän esitykseen siitä, että rahoitusperusteiden uudistamisvalmistelun yhteydessä on myös hankittava tietoa siitä, miten nykyinen rahoitusjärjestelmä on tukenut tai vaikeuttanut vapaan sivistystyön eri oppilaitosmuotojen tehtävien hoitamista ja toiminnan kehittämistä asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Päiväkansanopisto

KEHO -työryhmä esittää, että kansanopistojen rahoitustyöryhmä selvittäisi ”säilytetäänkö kansanopistot laissa edelleen vain sisäoppilaitoksina vai luodaanko rinnalle myös ns. päiväkansanopistojärjestelmä”.

- Kansanopistoyhdistys katsoo, että kansanopistojen monimuotoiset ja opiskelijoiden tarpeiden mukaiset koulutuksen järjestämistavat on jo vahvistettu eksternaattiviiikkojen laskennallisella rahoituksella ja monimuoto -opinnot mahdollistavalla asetuksella eikä selvitystä kansanopistojen säilyttämistä vain sisäoppilaitoksina tarvita.
- Mikäli KEHO -ohjelmaan sisällytetään selvitys siitä voidaanako vuonna 1992 Tanskaan erityisesti työttömille aikuisille perustettu kokopäiväinen ja osallistujille ilmainen kansansivistysjärjestelmä tuoda Suomeen, niin siitä tulisi tehdä erillinen selvitys, jossa ovat mukana myös muut omaehtoisen ja kokopäiväisen aikuiskoulutuksen järjestäjät.

3) Ylläpitäjä- ja oppilaitosrakenne

- SKY pitää myönteisenä sitä, että KEHO -ryhmän tavoitteena on ollut parantaa kansanopistojen toimintakykyä vapaan sivistystyön oppilaitoksina ja kehittää niiden toimintaedellytyksiä kohdata tulevia sivistys- ja koulutustarpeita.
- Suomen Kansanopistoyhdistys pitää välttämättömänä, että luvussa 5.3. esitetty rakenteellisen kehittämisen ohjelma tulee kansanopistojen osalta sovittaa rahoitusjärjestelmän uudistamisen ja siihen liittyvän ylläpitämislupien uusimisen ja sivistystehtävien määrittämisen aikatauluun. Vain näin voidaan varmistua siitä, että Rake -ohjelma toteutetaan ylläpitäjien arvo- ja aatetausta huomioiden ja niiden sivistys- ja koulutustehtävien ehdoin sekä vapaan sivistystyön toimintaedellytyksiä vahvistaen.
- Kansanopistojen asemaan ja tehtäviin suomalaisessa koulutusjärjestelmässä vaikuttavat myös useat muut koulutuksen järjestäjä- ja rahoitusjärjestelmään liittyvät muutokset, jotka tulee ottaa huomioon kansanopistojen Rake -ohjelmassa.
- Rake -ohjelman valmistelu ja toteuttaminen edellyttää erillistä avustusrahoitusta.

4) Vapaan sivistystyön laadun ja vaikuttavuuden parantaminen

KEHO -ryhmä esittää raportin luvun 4.1 kohdissa v – ö sekä luvussa 5.4 useampia selvitys- ja kehittämisselvityksiä sekä kokeiluohjelmia.

- a) Kansanopistoyhdistys yhtyy ryhmän ehdotukseen siitä, että tilasto- ja tietopohjan selvitystyö tulee käynnistää pikaisesti. Olemme puolestamme valmiit asettamaan opistokentän asiantuntemusta edustavan työryhmän selvitystyön tueksi.
- b) Opetushenkilökunnan asemaa ja kelpoisuutta koskevaa toimenpideohjelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon eri oppilaitosmuotojen pedagogisen toiminnan ja siitä huolehtivan henkilöstön erityistarpeet. Kansanopistoyhteisössä vastaa myös muu kuin opetushenkilöstö oppimisympäristön toimivuudesta ja yhteisöllisyyden vahvistumisesta. ”Kansanopistoauskultoinnin” palauttamisen mahdollisuudet tulisi selvittää – onhan jo nytkin yhden vapaan sivistystyön lain oppilaitoksen erityistehtävänä opettajien koulutus.
- c) Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen muotoja kehitettäessä ei mielestämme tulisi rajautua yksinomaan näyttötutkinnon tai sen sovelluksen laajentamiseen vapaan sivistystyön koulutukseen. Lähtökohtana tulisi olla vapaan sivistystyön oma tehtäväkäsitys, ei muussa koulutuksessa kehitetyn mallin kotouttaminen.
- d) Opiskelijapalautejärjestelmän kehittämistä tulisi mielestämme tarkastella teknisesti ja oppilaitosten työtehtävien kannalta tilasto- ja tietopohjan selvitystyön yhteydessä ja edelleen oppilaitosmuotokohtaisesti toiminnan indikaattoreita ja mittareita kehitettäessä. Kansanopistoyhdistys katsoo, että koulutusjärjestelmään asemoituva, kokopäiväinen koulutus tarvitsee erilaisen palautejärjestelmän kuin harrastusperusteinen ja satunnaisempi opiskelu.
- e) Uusien oppimisympäristöjen käytön laajentaminen tukee hyvin vuoden 2008 lopulla annetun asetuksen mahdollistaman monimuotokoulutuksen kehittämistä.
- f) Kansanopistoyhdistys kannattaa monitieteistä tutkimusohjelmaa, jossa aikuiskoulutuksen kentän yhteistyötä tuettaisiin tutkimuksen ja yhteisen arviointityön voimin. Aikuiskasvatuksen osaamista tarvitaan yhä enemmän työelämässä ja laajan tutkimusohjelman kautta kentän eri toimijoiden asiantuntemus saataisiin laajasti käyttöön.

5) Jatkotoimenpiteiden valmistelun organisointi ja aikataulu

Useissa KEHO –ryhmän esityksissä annetaan Vapaan sivistystyön yhteistyöryhmälle (YTR) valmistelu- ja selvitystehtäviä.

- Kansanopistoyhdistys pitää tärkeänä, että YTR:n asemaa ja resurssia vahvistetaan niin, että se voi ottaa nyt esitetyt valmistelutehtävät hoitaakseen yhdessä opetusministeriön ja keskusjärjestöjen kanssa.

Muilta osin olemme lausuneet KEHO –ohjelman aikataulusta jo edellä. Korostamme vielä, että syksyllä 2009 annettavan lakiesityksen tulisi olla sen sisältöinen, että se antaisi mahdollisuudet rahoitus- ja ohjausjärjestelmän oppilaitosmuotokohtaiselle kehittämiselle raportin (ja väliraportin) linjausten mukaisesti.

Yhteistyöryhmässä tulisi myös seurata, millä tavoin AKKU –johtoryhmän toimenpide-esitykset kytetään KEHO –ohjelman valmisteluun. Erityisesti tulisi huolehtia vapaan sivistystyön oppilaitosten mahdollisuuksista kehittää työelämälähtöistä sekä työvoimapoliittisesti rinnasteista omaehtoista koulutusta. Kansanopistoyhdistyksen mielestä on olennaista, että vapaan sivistystyön päätoimiset opinnot saadaan tässä prosessissa aikuisopintotuen piiriin.

Helsingissä 22.4.2009

Suomen Kansanopistoyhdistyksen hallitus